

מחשבה לצדקה

ברמ"א יו"ד רנ"ח ס"יג כתב אם חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה חייב לקיים מחשבתו וא"צ אמירה אלא דאם אמר² כופין אותו לקיים, וי"א דאם לא הוציא בפיו אינו כלום, והעיקר כסברא הראשונה עכ"ל. הרי דפסק דחל הנדר במחשבה לבד.

ונכפל דין זה בחו"מ סימן רי"ב ס"ח קנה קרקע אדעתא שיעשנה הקדש ולא הוציא מפיו כלום י"א דכיון שגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליתן ויש מי שאומר וכו' כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום וברמ"א שם מגיה ויש להחמיר כסברא הראשונה.

ועיין בגליון רע"א על יו"ד דעמד על הסתירה בדברי הרמ"א, דבחו"מ משמע דעיקר הדין דא"צ לקיים מחשבתו רק דיש להחמיר, וביו"ד כתב להדיא דהעיקר כדעיה הסוברת דחייב לקיים נדרו, ומתוך רע"א ז"ל דביו"ד לא מייירי רק לענין הדין אם עליו חיוב לקיים נדרו משו"ה כתב ד"העיקר כסברא הראשונה" דמחוייב לקיים נדרו, אבל בחו"מ מייירי לענין אם מוציאים ממנו בדיינים אם הודה שחשב כן בלבו משו"ה כתב "ויש להחמיר" להורות שאין כופין אותו כמו בכל ספק ממון עכ"ל.³

ובשו"ת בית יצחק⁴ ושו"ת בית שלמה⁵ כתבו דאף דמחשבה הוא נדר אבל אי"צ כאמירה ממש דהוי כמסירה להדיא, דודאי מחשבה הוא נדר בלבד, וממילא בנדר במחשבה יכול לשנות לכו"ע מעני לעני.⁶ וה"ה דיועיל שאלה על נדרי צדקה בלב.⁷

וא"כ הא דחשב בלבו למסור מעשר כספים ידידה לת"ת אין בו כדי לחייבו למסור לת"ת, דהרי יכול לשנותו לת"ת אחר או לישאל עליו.⁸

אמירה לצדקה אי הוי קנין

אלא דהכא גם היה אמירה בפיו, שהרי אמר האב למוסד שרוצה ליתן צדקה לת"ת, דאע"פ דמצד הנדר שיש באמירה לא עדיף ממחשבה, דכ"כ דיכול לשנות ויכול לישאל, מ"מ יש מקום לומר דאמירה לצדקה הוי קנין, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיא, והוי כאילו העני המקבל כבר קנה הצדקה, ולאחר שעשה קנין א"י לשנותו לצדקה אחרת.

ולכאורה אין מקום לחלק בין היתה האמירה בפני העני או שלא בפניו, דכל שאמר בפיו שיתן צדקה לפלוני עצם האמירה הוי כמסירה ומעשה קנין לעני, ואין צריך שישמע העני את הדברים. שו"ר דכ"כ הט"ז להדיא בר"ס רמ"ג. ולכן בנד"ד דהיתה אמירה (בפני המוסד) אע"פ שלא היתה בפני הת"ת, מ"מ יש מקום לומר דע"י האמירה גופא זכה הת"ת וא"י לשנות לעני אחר, אי אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיא בצדקה לעניים כמו בהקדש גמור.

ונסתפקו הרדב"ז⁹ ומהריט"ק¹⁰ בדיון זה. ובקצוה"ח סימן רי"ב סק"ד דן בדבריהם והסביר דתלוי אי אמירה לעני הוי נדר גרידא א"ד הוי ג"כ

² כלומר אם אמר שחשב בלבו לתת צדקה אז כופין אותו לקיים, ומחייבין אותו לקיים מחשבתו. כך ביאר הח"ס בשו"ת יו"ד רמ"ג והובא בפת"ש ס"ק ט"ז.

³ אולם בפת"ש ס"ק ט"ו הביא מתשובת אש דת דמפרש כוונת הרמ"א דבמחשבה לחודיה אין שום חיוב עליו כמו בכל נדר ושבועה דאינו כלום אם לא הוציא בשפתיו. אך אם הוציא בשפתיו ליתן צדקה ולא הוציא מפיו מהו שרוצה ליתן או כמה, וחשב במחשבתו על דבר או סך ידוע אז צריך לקיים מה שחשב עכ"ד.

⁴ אלא דמשו"ת ח"ס יו"ד רמ"ג משמע דהבין הרמ"א כפשוטו וג"ז הובא בפת"ש ס"ק ט"ז, ועוד דלשון השו"ע בחו"מ רי"ב לא משמע כשו"ת אש דת דכתב ז"ל ולא הוציא מפיו כלום עכ"ל.

⁵ יו"ד ח"ב סימן ק"ט.

⁶ כן פסק בספר צדקה ומשפט פ"ד ס"ק י"ג. ורק את"ל דאיכא קנין ע"י האמירה, א"י לשנות מעני לעני דכבר זכה הראשון, ולקמן יבואר.

⁷ עיין שו"ת מהרש"ם ח"א ס"ס ר"א.

⁸ ולענין אם צריך דוקא פתח או סגי בחרטה—עיין ש"ך רנ"ח סק"ד בשם שו"ת ר' בצלאל אשכנזי סימן ט"ו שדרי צדקה אינו ניתרין אלא בפתח דמשו"י לנדר טעות מעיקרו, אבל לא בחרטה. אמנם מדברי המלחמות הובא בש"ך רנ"ה סק"ו מבואר שניתרין נדרי צדקה אף בחרטה. וע"ע מחנ"א הל' צדקה סימן ה'.

⁹ ובגליון רע"א יו"ד רנ"ח ס"ו ובפת"ש שם סק"ח הביאו מש"כ הרדב"ז ח"א סימן קל"ד שהחכם המתיר נדר זה מנדים אותו מפני שמפסיד את העניים.

¹⁰ ח"ד קל"ד (אלף ר"ד).

תשובה מאת הרב בענין חזרה מנדבת צדקה כשלא הגיע ליד הגזבר

שאלה:

ראובן הפריש מעשר כספים מנכסיו, ואח"כ החליט למסור לת"ת שבו לומד בנו.

משיקולים פינאנסיים רצה האב למסור צ'ק למוסד אחר בעיר אחרת, ולאחר שהמוסד יפקיד הצ'ק בחשבונו, עליו להוציא מזומנים ולהעבירו לת"ת של בנו.

המוסד הסכים לכך, והופקד צ'ק של אלפי שקלים, והשיג מזומנים. המוסד מצא שליח שנוסע מעיר לעיר שמוכן להביא המזומנים מהמוסד לת"ת, ולאחר בקשת רשות מאב הנודב, נמסר המעות ליד השליח בבקשה להעביר המעות לת"ת.

הת"ת, שלא ידע מכל זה, הודיע לאב שאם ירצה לרשום בנו לשנה הבאה יצטרך להעביר שאר בניו ובנותיו מבית הספר שבו לומדים לת"ת ובית יעקב. האב לא הסכים לכך, והחליט להוציא את בנו מהת"ת.

האב התקשר למוסד לברר על התרומה שהורה עליה לשלוח לת"ת, ולהודיע למוסד שדעתו כעת לחזור בו ולשנות המעות לת"ת אחר. אמנם הודיע המוסד שכבר מסר המזומנים לשליח.

האב התקשר לשליח, וביקש ממנו למסור לו המזומנים. השליח מסר לאב המזומנים.

שואל האב: האם יכול לשנות מעות האלו לת"ת או מוסד אחר, או לישאל על נדרו, או האם חייב למסור המזומנים לת"ת שבו לומד בנו.

האב גילה דעתו שאינו רוצה למסור התרומה לת"ת מאחר שאינו מרשה בנו להמשיך בלימודיו שם לקראת שנה הבאה. וציין האב, שלפי דעתו אין לת"ת טענה מוצדקת להוציא בנו ממערכת הלימודים שמצליח בו.

תשובה:

נושאי השאלה

יש בשאלה זאת כמה נושאים הטעונים בירור.

א. יש לדון בדיון **מחשבה** לצדקה, כשאדם חושב בדעתו לתת צדקה, דדינו כנדר, האם יכול לשנות אח"כ מצדקה לצדקה או לישאל על מחשבתו.

ב. יש לדון בדיון **אמירתו** דצ'ק זה ילך לצדקה מסויימת, האם יכול לשנות לצדקה או לת"ת אחר, והאם יכול לישאל עליו. דאולי באמירה זו יש קנין לת"ת (מלבד הנדר). האם אמירתו לגבוה כמסירתו להדיא שייך גם בהקדש שלנו כגון צדקה לעניים, לת"ת ולביה"כ"נ. דאם שייך אמירתו לגבוה לענין ת"ת זכה הת"ת כבר במעות אלו, וממילא א"א לחזור בו כלל, בין לשנותו בין לישאל עליו.

ג. ועוד יש לדון כאן דאולי זכה הת"ת במעות אלו בקנין גמור כשנמסר למוסד או כשנמסר לשליח. דהרי המוסד והשליח עשו קנין הגבהה על המעות ואילו נאמר למוסד או לשליח זכה עבור הת"ת ודאי דקנה הת"ת וא"י לשנות מצדקה לצדקה או לישאל עליו אבל הכא נאמר לשון הולך מעות זו או תן מעות זו.¹ ואע"פ דל"א הולך כזכי במתנה, הכא דהוי צדקה אפשר דשאני. ועוד, דבמלוה ופקדון אמרינן דהולך כזכי, ואפשר דהכא איכא חוב ודומה למלוה.

ובע"ה אברר קצת מעניינים אלו במה שנוגע לנד"ד.

¹ נראה דלשון "נא להביא מעות אלו" דינו כהולך מנה לפלוני הנזכר בש"ס ופוסקים.

קנין כמו באמירה להקדש.¹¹ וכתב דדעת רוב הפוסקים דאמירה לעני אינו קנין אלא נדר ויכול לשנותו לעני אחר.¹²

לכן נראה דיכול לסמוך על רוב הפוסקים דל"א אמירתו לגבוה בהקדש דיין (צדקה ות"ת), ואין כאן קנין אלא נדר ויכול לשנותו לצדקה אחרת. ובפרט בנד"ד, והשתא אין המעות ביד הת"ת ואף לא ביד השליח, אלא ביד האב, ויכול לומר קים לי כהני פוסקים דס"ל דאין באמירה קנין וממילא יכול לשנות לת"ת אחר.

ועוד, יתכן דהכא דמיירי לענין מעשר כספים שכבר הפריש, דכ"ע וידו דלא שייך בזה אמירתו לגבוה. ד"ל אם אין בו שום ריוח לגבוה (ולענינו ליכא ריוח לצדקה) לא שייך בזה דין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט.¹³

ואף מצד הנדר יש להסתפק דאולי לא חלה, דהרי המעות כבר הופרשו לצדקה, ואינו נודר עתה לצדקה אלא דמיחד המעות לצדקה מסויימת

¹¹ לכאורה אין לחלק בין צדקה לעניים לצדקה למוסד ישיבה או רפואה וכדומה, וכמו דלמ"ד אין משני מעני לעני ה"ה דאין לשנות מת"ת זה לת"ת אחר. וכן משמע מהמריט"ץ סימן ע"ט.

ועיין בח"ס יו"ד סימן רמ"ב. וכשנודר לביה"כ"ו שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אפילו אם אנשי העיר עשירים ויכולים לבנות ביה"כ"ו מספספ, מ"מ כל שאחד נדר לביה"כ"ו חשב אמירה לצדקה המחייבו כשאר נדבה לעני. וכאמור, נראה דה"ה לביה"מ ולת"ת.

¹² אלא דצ"ע מקצוה"ח סימן פ"ז ס"ק כ"א דכתב דהעיקר כמש"כ בסימן ר"ב דאמירה לעני אינו יכול לשנותו לעני אחר. והלא בסימן ר"ב מס"ק דיכול לשנות לעני אחר.

והנה בקצוה"ח סימן ר"ב סק"ד ביאר דיוסוד המחלוקת הוא אי אמרין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדשות שלנו. בצדקה לעניים וכדומה או לא, ונראה דעת קצוה"ח דס"ל דלא אמרין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בהקדשות שלנו. עיין קצוה"ח רמ"ג סק"א דהביא דברי הטור (בסימן רמ"ג ובסימן קכ"ה) דאם המקבל עני אינו יכול לחזור בו משום דאמירתו וכו' וע"ז הביא הקצות דברי הבי"ד דאין דברי הטור מכוונים שלא אמרו אמירה לגבוה אלא לגבי הקדש אבל עני הדיוט מקרי.

ולכ"כ בקצוה"ח סימן רנ"ה סק"ב לדינא וז"ל ובנודר לעניים לא אמרין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואינו עושה קנין אלא דצריך לקיים נדרו משום כפיך זו צדקה עכ"ד. ולכ"כ בקצוה"ח סימן ר"ג סק"ו. לכן נראה דשיטת הקצות היא דיכול לשנות מצדקה לצדקה, ומש"כ בסימן פ"ז צ"ע.

ובח"ס א"ח נראה כסותר א"ע בד"ז. ע"ח ח"מ ס"ס קט"ו דנראה שסובר שמותר לשנות לעני אחר וביו"ד רל"ז כתב שדעת רוב הפוסקים שאסור לשנות. וע"ז ח"ס יו"ד רמב"ב דשייך אמירתו לגבוה בבנין ביה"כ"ו.

וע"ז ח"מ ר"ס רמ"ג דנראה דס"ל ד"א" לשנות לעני אחר. וע"ע בגליון רע"א על יו"ד רנ"ח ס"ו ח"מ מרשב"א שם.

ומסקנת הרדב"ז נראה דא"י לשנות אבל במחנ"א סימן ז' צדקה נראה דיכול לשנות מעני לעני.

ובאמת מקור פלוגתא זו מצאנו בראשונים. כבר הבאנו דעת הטור דלאו דוקא בהקדש גמור אמרין אמירה לגבוה וכו' ובדרישה סימן ר"ג כתב דכן הוא דעת הרא"ש ג"כ. ולכ"כ בהגהות מיימוני פ"א מזכירה אות ד' דא"א לשנות הנדר דאמירתו לגבוה וכו', הובא בקצוה"ח ר"ב סק"ד.

ומאידך, איכא תשובת הרשב"א ח"א תקס"ג דאין בהקדש עניים דין אמירתו לגבוה. ונראה דהאחרונים הרחיבו פלוגתא זו לנדר לביה"מ וביה"כ"ו, דחד טעמא אית להו. וכמו דמסתפקין בצדקה לעניים, ה"ה דיש להסתפק בצדקה לביה"מ דתרווייהו לאו הקדש גמור הם.

ולכן דנו הפוסקים במי שנדר מעות לבנין ביה"כ"ו ורוצה לשנות לביה"כ"ו אחר, ובאשה שנדרה פרכת לביה"כ"ו ורוצה לשנות לביה"כ"ו אחר, וכן המקדש ס"ח לביה"כ"ו ואסימית ואח"כ רוצה לשנות, וכן מי שרצה לתת עצי חיים לס"ת בביתו מסויימת ולא אחר וקדם ונתן, בכל אלו יש מקום להתיר ליתן למקום אחר, דלא קנה מקום הראשון ואין כאן כ' אם נדר, ובנדר לכ"כ דיכול לשנות לצדקה אחרת. ונראה דרוב פוסקים ס"ל דל"א אמירתו לגבוה אלא בהקדש גמור.

עיינן שו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סימן שי"א, מהרש"ם ח"ה סימן פ"ד, מנח"מ ח"ד סימן כ"ט, שכתב הלוי ח"ה סימן קמ"ה. וכולם מקילים לענין ביה"כ"ו וביה"מ דל"א בה אמירתו לגבוה, ולכ"כ דעת קצוה"ח כמש"כ.

חזרה תוך כדי דיבור כשנודר לעניים, לביה"מ או לת"ת

והנה איכא עוד נפק"מ במחלוקת זו מעט ענין מצדקה לצדקה, והוא לענין חזרה תוך כדי דיבור.

עס"מ"ע סימן רנ"ה סק"ח וסק"ד דדעת הסמ"ע דבהקדש יכול לחזור בו תוך כדי דיבור כמו דל"א מסקנת הש"ך שם סק"ה. אבל בקצוה"ח שם סק"ב הביא דעת כמה ראשונים דס"ל דלא מהני חזרה בהקדש תוך כדי דיבור, והטעם משום דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט. ואע"ג דגם גבי מסירה להדיוט מהני חזרה תוך כדי דיבור כמבאר בח"מ קצ"ה ס"ו, היינו משום דמסירה בלא אמירה אינו קנין, וגם אמירה לחוד בלא מסירה אינו קנין, לכן כשחזר ממסירה תוך כדי דיבור נשאר מסירה בלא אמירה, אבל בהקדש אמירה לחוד היא קנין ומשו"ה לא מהני חזרה מהאמירה. וכן ס"ל לקצוה"ח שם לדינא וכו' מנתיבות שם סק"א.

ומוס"ף בקצוה"ח שם דבהקדשות שלנו לעניים שאין בהם קדושת הגוף, ול"א אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אינו אלא נדר, ולא עדיפא מנדירות דמהני חזרה.

אולם בפת"ש שם סק"ג וביו"ד רנ"ח סק"ד כתב בשם שו"ת ושב כהן דגם בצדקה לעניים אמרין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וממילא לא מהני חזרה אף תוך כדי דיבור. וע"ז בש"ך סימן פ"ז ס"ק נ"א דמבאר דס"ל דאמרין אמירתו לגבוה אף בהקדש לעניים, ולכאורה לפ"ז לדעתו א"א לשנות לצדקה אחרת. אבל לענין חזרה תוך כדי דיבור כתב ברנ"ה סק"ה דאף בהקדש גמור יכול לחזור תוך כדי דיבור, וא"כ ה"ה דהכי ס"ל לענין הקדשות שלנו.

¹³ כ"ע"ז כתב בשו"ת אמרי יוסף ח"א סימן ע"ז דהמקדש ס"ח לביה"כ"ו לא שייך בו אמירתו לגבוה כיון שהס"ת בלא"ה כבר קודם כמש"כ מהרי"ט יו"ד סימן ה'. וכן משמע בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד רל"ו. ולכ"כ בצדקה ומשפט פ"ט סק"ג.

אלא דלכאורה אי"ז אלא היכא קודם דהקדש אחר"כ בא לייחדם לת"ת פלוני, דבה"ה י"ל דליכא אמירה לגבוה או חלות נדר, אבל אילו הקדיש מעות חולין לצדקה ומיד ייחדם דמיעדיהם לעני פלוני או למוסד מסויים, דאז למ"ד דאמרין אמירתו לגבוה בהקדשות שלנו, מיד זכה העני או המוסד שנפתר כמו דאמרין בהקדש גמור. וה"ה למ"ד חל קנין בהקדשות שלנו באמירה גרידא, אלא אין נדר, מ"מ חל הנדר לענין דצריך לתת המעות לעני פלוני ולמוסד המסויים. (ואף נוצר שעבוד לעני פלוני ע"י הנדר כמש"כ הט"ז ריש סימן רמ"ג.)

לכן בנד"ד שקודם הפריש מעשר כספים לצדקה, ואח"כ רוצה לייחדם לת"ת פלוני י"ל דאין כאן אמירה לגבוה בין לענין קנין, בין לענין נדר.

שזו טובת הנאה שיש לבעלים בצדקה זו, ובשו"ת פרי יצחק¹⁴ מסתפק אי חל נדר על טובת הנאה.¹⁵

אמירה לצדקה כמסירה אבל אינו ממש כמסירה גמורה

ואף לפוסקים המחמירים דכשאומר שיתן לעני זה א"י לשנות לעני אחר, מ"מ עדיין יכול לישאל על נדרו, וא"כ בנד"ד אילו היה כאן אמירה גרידא, אף למ"ד דנקנה ע"י האמירה עדיין הרי יכול לישאל על נדרו ולא יצטרך למוסרו לת"ת.

והנה הא דמהני שאלה בנדר צדקה מפורש בשו"ע יו"ד רנ"ח ס"ו הנודר לצדקה א"י לחזור בו א"כ נשאל לחכם והתיר לו ע"כ.¹⁶ אלא דמס"י המחבר ז"ל ואם הגיע ליד הגבאי א"י להשאל עליו עכ"ל. הרי דאם הגיע ממש ליד הגזבר, וזכה בקנין עבור העניים לא שייך להתיר הנדר, ואי אמירה לצדקה הוי כמסירה לקנין, מ"ט יכול לישאל עליו אף שלא הגיע ליד הגזבר.

ועיין ש"ך סימן רנ"ה סק"ה דע"ז והביא מתשובת ר' בצלאל¹⁷ דכתב וז"ל ותדע לך עוד דאמירה לגבוה אינה כמסירה ממש ליד הגזבר דהא ק"ל ככ"ה דאמרין יש שאלה בהקדש ואילו המקדיש ומסר ליד הגזבר שוב א"י לישאל עליה, וטעמא רבה יש אלא שא"ז מקומו עכ"ל. ובש"ך שם כתב וז"ל ונ"ל הטעם דדוקא באמירה לגבוה נהי דהוי כקנין גמור מ"מ כיון דלא קנה אלא מצד האמירה אתי דיבור ומבטל דיבור דגלי לן קרא מ"ט שאלה בנדרים דלא יחל דברו, הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו, אבל כשמסרו לגזבר אמרין דל אמירה מהכא דלא יחא כח הדיוט חמור מכח הקדש דהא בהדיוט גופא כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה וא"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר הרי קנהו ההקדש במשיכה ופשיטא דלא אתי דיבור ומבטל משיכה דהא בהדיוט נמי אין לאחר משיכה כלום. ולפ"ז ה"ה היכא דקנהו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים תו לא מהני שאלה דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט, כנ"ל ברור עכ"ל.

הרי לן דמלאמירה לחודיה שאמר האב למוסד לתת הצדקה לת"ת, לכו"ע יכול לישאל עליו, ואע"פ דאמירתו לצדקה כמסירתו להדיוט, מ"מ אתי דיבור ומבטל דיבור.

ולענין לשנותו לצדקה אחרת הבאנו דפליגי בזה האחרונים, ואילו היה כאן אמירה גרידא היה נראה להתיר לשנותו לצדקה אחרת כהסכמת רוב הפוסקים דל"א אמירתו לגבוה אלא בהקדש גמור. ובפרט בנד"ד דהיה מעות מעשר די"ל דלא שייך בזה אמירתו לגבוה כלל וכמו שנבאר לעיל.

ורק אילו היה נמסר המעות ליד המנהל (שהוא כיד הת"ת) וזכה במשיכה עבור הת"ת לא יוכל האב לשנותו, וגם א"י לישאל עליו דלא אתי דיבור ומבטל מעשה.¹⁸

¹⁴ סימן מ"ט ד"ה שוב מצאתי. וכו' מאמר יוסף ח"א סימן ע"ז דגם דין נדר לא חלה ע"ז.
¹⁵ ומ"מ נראה דאסור לחזור בו משום מחוסר אמנה כמתנה מועטת לעשיר. עיין באמרי יוסף הנ"ל. וכע"ז כתב בשו"ע הרב בקונטרס אחרון להלכות מכירה ומתנה סק"א שכתב לענין מתנת כהונה לכהן עני דטובת הנאה הוי כמתנה מועטת לעשיר. ונראה דה"ה בטובת הנאה הצדקה. וע"ע בספר צדקה ומשפט פ"ט סק"ג וס"ק פ"א.

אלא דלכאורה ל"ו שייך דוקא כשמקבל טובת ההנאה ידע מההבטחה. אולם בנד"ד נראה דלא שייך מחוסר אמנה דהרי לא ידע הת"ת על הנדבה. דמסתברא דאין דין מחוסר אמנה מחמת שחייב א"ע בדיבור וצריך לעמוד בדיבורו אף כשלא שמע אחר, אלא דיוסוד דין מחוסר אמנה משום שישאל חבירו סומך עליו ובוסח בו. (מש"כ ישראל חבירו היינו ע"פ להיות כזב ואיש שאינו נאמן, וא"ז שייך א"כ חבירו שמע ממנו הבטחה וסומך עליו. ולא מחמת שצריך לקיים מה שהוציא מפיו, דא"כ מ"ש ישראל או נכרי.) הרי העולה היא ליתן כזב ואיש שאינו נאמן, וא"ז שייך א"כ חבירו שמע ממנו הבטחה וסומך עליו.
¹⁶ ובגליון רע"א שם ובפת"ש סק"ח הביאו מש"כ ברדב"ז ח"א סימן קל"ד שהחכם המתיר נדר זה מנדיים אותו מפני שמפסיד את העניים.

¹⁷ סימן ט"ו דף נ.
¹⁸ אלא דעיינן בפת"ש יו"ד רנ"ח סק"ט דהביא מש"כ הנו"ב מהדו"ת יו"ד סימן קנ"ד שהוכיח דדעת רוב הפוסקים דמהני שאלה אף לאחר שבא ליד הגבאי, דלא כדעת השו"ע שם ס"ו, וחז"מ ק"ה ס"ה ורמ"ג ס"ב.

ונימוקו, דמאחר דמקור דברי המחבר מנדרים נט. דתרומה ביד כהן א"י לישאל עליו, והרי יש פירוש אחר בגמרא שם דמהני שאלה לתרומה ביד כהן ע"י ישראל, (עיין פ"י הרא"ש שם בשם ר"א מייך דכונת הגמרא דאין הכהן יכול לישאל על התרומה אבל ישראל שהפריש יכול לישאל על תרומה), ומבאר דאיכא דעת עוד ראשונים דמהני שאלה לצדקה אף שבא ליד הגזבר, וס"ל דכ"ה דעת הרמב"ם מלא הביא הא דתרומה ביד כהן לא מהני התרה, ואפילו לרשב"י ור"ן בסוגיא דל"א התרה לתרומה ביד כהן, כתב דשאני צדקה מתרומה, ודעת הרשב"א הוא דעת המיעוט.

ומ"מ דא רצה לעשות מעשה נגד דברי הרשב"א, ולכן נראה דא"א לצרף פירוט כאן להקל, ובפרט שהשו"ע כבר הכריע כרשב"א וליכא ראיות נגד דברי השו"ע. (וע"ע בירושלמי פ"ג דמגילה סוף הלכה א' כל המצות על שלא נתנו לגזברין את רשאי לשנותם משניתנו לגזברין אין את רשאי לשנותן.)

ע"י פדיון הצ'ק נוצר חוב ודינו כמלוה דהולך כזכי

אלא דלכאורה נראה, דאדרבה, דאע"פ דאין המוסד חייב את הצדקה מ"מ כשמוסר לשליח ואומר הולך מעות אלו לת"ת, ודאי הוי הולך כזכי כמו בכל חוב וא"י לחזור בו.

דהרי בנד"ד האב מסר צ'ק למוסד שיפקיד בחשבון המוסד, וממילא נוצר ע"י"ז חוב כספי שחייב המוסד להחזיר לאב, והאב אמר למוסד למסור חוב זה לת"ת, נמצא דמה ששולחים המעות לת"ת הוא בגדר פרעון חוב לאב. וא"כ דל מכאן הענין של צדקה, כל השליחות הוא כהולך לפרוע מלוה, דע"ז ודאי אמרינן הולך כזכי כמש"כ בק"ה ריש ס"ה. ולכן נראה דזכה השליח עבור הת"ת.

אלא דעדיין יש מקום לפקפק בזה עפ"י הסמ"ע ס"ק כ"ב והש"ך ס"ק כ"ה, דהחילוק בין חוב למתנה לענין הולך כזכי הוא דבחוב הוי של המקבל וקל יותר לזכות בזה משא"כ מתנה שבא עכשיו לזכות בממון שאינו שלו, ולכן בעינן לשון מבורר.

ובנד"ד דהחוב שייך לאב, ולא לת"ת, אפשר דאין השליח יכול לזכות עבור הת"ת דמעולם לא היתה שלהם. אבל נראה דהקצות²⁸ הנתיבות³⁰ והמחנ"א המובא שם בנתיבות, לא הבינו החילוק בין מלוה למתנה כן, דהרי פירשו דאף נדר ושבועה שחייב לקיים הוי כחוב אע"פ דלא נעשה של המקבל ע"י הנדר. וגם דברי הסמ"ע והש"ך גופא צ"ב, דהרי גם בחוב לא הוי של המקבל כלל. ויותר נראה לפרש כוונת הסמ"ע והש"ך דמאחר שהנותן מרגיש חוב ע"ע להחזיר דבר שהיה פעם של המקבל, כשאומר לשליח הולך, מסתמא כוונתו היתה שיזכה עבור המקבל.³¹

ולפ"י גם בנד"ד מאחר דהמוסד חייב כסף תמורת הצ'ק לאב, והאב מורה להם למסור לת"ת, כשנתנו לשליח ואמרו הולך, הוי הולך כזכי.

ועוד נראה, ד"ל דאי"ז כחוב מהמוסד לאב והאב אומר למוסד שיפטר מחיובו כשישלם לת"ת, אלא משעבודא דר"ג המוסד חייב ממש לת"ת. דהרי הט"ז בריש רמ"ג חידש דכשנודר שמעון מעות לגזבר, והגזבר גובה עבור לאה, א"כ לאה יכולה לגבות המעות משמעון משעבודא דר"ג אף ששמעון לא ידע שהגזבר גבה הצדקה עבור לאה, ע"ש.³² ושמעין מזה דגם בנדר של צדקה נוצר שעבוד ושייך שעבודא דר"ג. וא"כ, מאחר דהמוסד חייב לאב, והאב נדר צדקה לת"ת, א"כ הת"ת יכול לגבות מהמוסד משעבודא דר"ג, א"כ נראה דחוב המוסד הוא ישר

והנה אף דבנד"ד ליכא מסירה ליד מנהל הת"ת, אבל הא איכא יותר מאמירה גרידא, דהרי המוסד מסר המעות ליד שליח, והשליח משך אותם מעות, ואילו אמר המוסד לשליח, זכה בעד הת"ת ודאי דנקנה אז לת"ת וא"י לישאל עליו או לשנותו. ואולי נימא דמה שאמר המוסד לשליח הולך או תן מעות אלו לת"ת הוי כאומר זכה במשיכה עבור הת"ת ונקנה, דהא איכא כאן קנין גמור, א"ד ל"א הולך ותן כזכי במתנה.¹⁹

והנה דין זה מבואר בחו"מ סימן קכ"ה ס"ה וברמ"ג ס"ב, דהולך לאו כזכי לפיכך אם אמר הולך מנה לפלוני שאני נותן לו, יכול לחזור עד שיגיע ליד המקבל,²⁰ ואם היה המקבל עני נעשה נדר ואינו יכול לחזור בו עכ"ל.

הרי דיש לחלק בדין הולך כזכי במתנה בין עני לעשיר, וכשנותן ליד שליח למסור מתנה למי שאינו עני יכול לחזור בו, וכשנותן עבור עני הוי צדקה וא"י לחזור בו, וא"י לישאל עליו דכבר זכה העני.

והקשה בתומים²¹ דאם יכול להתיר נדרו כשלא מסר לשליח, א"כ גם לאחר שמסר לשליח מ"ט א"י להתיר נדרו, דהרי במתנה הולך לאו כזכי, ומ"ש עני ונדר משאר מתנה לאחר ששאל על הנדר. ומדייק התומים מלשון הטור ושו"ע ב"ד קנ"ח דא"י לחזור מצדקה לאחר שהגיע ליד הגזבר ומהתם משמע דאף שהגיע ליד השליח עדיין יכול לחזור בו כ"ז שלא הגיע ליד הגזבר.

וביאר בקצוה"ח²² דעת השו"ע ליישב הערת התומים, דלאחר שנדר הרי חייב הוא לתת והו"ל כמו חוב, ובחוב אמרינן הולך כזכי.²³ והסכים לזה בנתיבה"מ²⁴, וכע"ז פסק במחנ"א²⁵ דאם נשבע לתת מתנה לחבירו ואח"כ אמר לאחד הולך, דהוי כזכי, כיון דהנותן אסור לחזור בו.

ודין חוב מבואר בסימן קכ"ה, ע"ש בס"ה בד"א דהולך הוי כזכי במלוה או בפקדון עכ"ל. ונראה להסביר ע"פ מש"כ בהג"א ספ"ק גריטין דשאני מתנה מחוב, דבמתנה מאחר דנותן לו בחנם אין דעתו שיצא מכחו עד שיגיע ליד המקבל מתנה.²⁶

וא"כ לאו דוקא חוב, אלא ה"ה נדר ושבועה שחייב לקיים אמרינן דדעתו הוי שיזכה עבורם, ודוקא במתנת חנם רוצה להשאיר לעצמו האפשרות לחזרה כיון דא"צ לתת לו, וזכה הוא דאמרינן דכוונתו היתה שהשליח יוליך לחוד ולא שיזכה ג"כ עבורם.

עכ"פ נראה הדבר מפורש בשו"ע דהולך צדקה זו הוי כזכי,²⁷ ומבואר הענין ע"י קצוה"ח ונתיבה"מ דמאחר דיש נדר דא"י לחזור בו הוי כחוב.

וא"כ י"ל דה"ה בנד"ד, כשאמר האב למוסד הולך לת"ת הוי זכזה לת"ת. אלא דבשלמא אילו לקחו מעות מזומנים מהאב ע"ד למוסרם לת"ת שפיר הוי זכייה במעות, אלא הכא לקחו צ'ק מהאב, ומסרו ממון אחר שלהם לת"ת, והרי מעות מותרים אלו שייכים למוסד ואין המוסד יכול לזכות בשלו עבור אחר. אבל עדיין איכא זכייה בשעה שהמוסד מסר המעות לשליח ואמר הולך לת"ת, כיון דהיה צדקה ואסור לחזור בו י"ל דהוי כזכי.

אלא דלכאורה ישי לחלק בין הנודר עצמו שאמר הולך דהוא אסור לחזור בו, דאין אמרינן דהוי הולך כזכי, לבין המוסד שאמרו הולך, דהמוסד לא נדר, ואז עליו איסור לחזור, וממילא ל"א בזה הולך כזכי.

וא"כ בין במשיכת המוסד ובין במשיכת השליח את המעות נראה דלא זכו בהם עבור הת"ת. דהרי במשיכת המוסד, קנה המוסד את הצ'ק לעצמו ותמורתו מתחייב מעות לאחר אבל אינו זוכה מעות אלו לאחר. ובמשיכת השליח הוי כמו כל הולך מתנה זו לאחר דלא הוי כזכי. ואע"פ דהא המעות הוו לצדקה מ"מ המוסד שאמר הולך אינו חייב צדקה, רק האב

¹⁹ אבל מה שראובן מסר צ'ק למוסד א"י בכלל הולך כזכי, דהרי ניתן להם להפקיד בחשבונם, והוי שלהם ממש, והמזומנים שהוציא להעביר לת"ת הוי מעות של המוסד, ואין הם יכולים לזכות בשלהם עבור אחר.

²⁰ ואפילו אי היה שליח קבלה מהמקבל מתנה, מ"מ מאחר דאמר הנותן לשליח הולך מנה לפלוני, והולך לאו כזכי, נמצא דהנותן מבטל שליחותו מלהיות שליח קבלה לזכות עבור המקבל, ועושהו לשליח הולכה, וממילא יוכל לחזור בו. מחבר ק"ה ס"ה.

²¹ וק"ה סק"ח.

²² ק"ה סק"ב וברמ"ג סק"א.

²³ ועיין באב"ז י"ד סימן ר"ץ ס"ק י"ז דמוסיף דאע"פ דאי"ז חוב ממש מאחר דיכול לישאל עליו, מ"מ מאחר דחושב שהוא חוב עליו ממילא אמרינן דכוונתו היה לזכי. ודבריו מסתברים, ואפשר דזו כוונת שאר האחרונים, דכל כמה דלא חזר בו וכשדרו עליו אמר הולך, והוא מרגיש חוב ע"ע לקיים נדרו, מסתמא נתכוין לזכי כאילו היה עליו חוב ממש.

²⁴ רמ"ג סק"א.

²⁵ הלכות זכייה ומתנה סימן כ"ח.

²⁶ ואפשר דזו כוונת הסמ"ע ס"ק כ"ב, והש"ך ס"ק כ"ה, דמאחר שבמתנה בא עכשיו לזכות בזה, אין דעת הנותן שיזכה המקבל עכשיו ע"י השליח אלא כשיגיע ליד המקבל. אמנם פשוט דבריהם משמע דדעת הנותן שיזכה השליח למקבל בין בחוב בין במתנה, אלא במתנה לא יועיל הזכייה מאחר דאין שלהם כלל. אלא דקשה ע"ז דהרי גם בחוב אינו שלהם כלל, ומ"ט יועיל זכייה, ולכן יותר נראה כמש"כ דבמתנה אמרינן דאין כוונת הנותן שיזכה השליח עבורם.

²⁷ וכ"ש אילו אמר לשון תנו צדקה זו לת"ת, דעייין בק"ה ס"ו וס"ז דלשון תן י"א דהוי כזכי אף במתנה.

חילוק בין גזבר עני לגזבר ת"ת לענין התרת נדריים

ולפי מאי דאמרינן השתא דלא שייך הכא הולך כזכי, נראה דיש מקום לומר דאפילו הגיעו המעות ליד מנהל הת"ת מ"מ עדיין יכול לישאל עליו או לשנות לצדקה אחרת. דאע"פ דמפורש בשו"ע י"ד רנ"ח ס"ו דמשהגיע ליד הגזבר אינו יכול לישאל עליו כמש"כ, מ"מ חידש באב"ז (י"ד סימן ר"צ סק"ט) דדוקא בלא ליד גזבר של עניים הוא דא"י לישאל עליו אבל בבא ליד גזבר של ביה"כ"ו וביה"מ יכול לישאל עליו.

וטעמו בניו על מש"כ הש"ך סימן רנ"ה סק"ה הנ"ל, דמחלק בין הא דיכול לישאל על אמירה לצדקה אע"פ דאמירתו לגובה כמסירתו להדיוט, וא"י לישאל עליו לאחר שהגיע ליד הגזבר משום דאין דיבור ומבטל דיבור ולא אתי דיבור ומבטל מעשה של קנין משיכה דמהני להדיוט. ומחדש האב"ז ע"פ סברת הש"ך דדוקא אם כוונת הנותן לגזבר הוא שיקנה הצדקה בקנין, וא"י שייך אלא כשעצם מצות צדקה הוא שיהיה להם כסף, והיינו בעניים, מצוה היא להעשירם יותר ממה שהם עכשיו, משא"כ בנודר לביה"מ דהיינו נרות ללמוד או לחצק ביהמ"ד, ואילו היה עושה כן לביהמ"ד שלו ג"כ מצוה היא, נמצא שבנתינת המעות לא נתכוין להקנות לבני העיר כלל דאין בו שום מצוה רק שהקצה אותם למצוה וממילא יכול לישאל ע"ז עכ"ד.

ולפ"י לכאורה ה"ה בנד"ד כיון דהשתא ס"ל דלא שייך הכא הולך כזכי, א"כ אין כאן יותר ממסירת הצדקה ליד הגזבר, (דע"ז אמרינן לא יהא כח הדיוט חמור מכה הקדש וכמו דבהדיוט גופא כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה א"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר הרי קנהו ההקדש במשיכה) א"י אלא בזוכה לעני, אבל בזוכה לת"ת, שהמצוה היא בהחזקת תורה שהתשב"ר ילמדו, ואין מצוה בהעשרת הת"ת, י"ל דאף לאחר שבא ליד השליח יכול לישאל ע"ז.

ודבריו מחודשים מאד, דמה"ל לומר דהנודב אינו מכוין להקנות בגלל דא"צ לזה לקיום המצוה. וצ"ב דמ"ש מנתינה להדיוט דמכוין להקנות, והכא אע"פ שהוא צדקה מ"מ מ"ט גרע מהדיוט.

ואולי כוונתו מאחר דהוא צדקה לביה"כ וקיום המצוה מתקיים רק אח"כ, הרי רוצה שיהא שלו עד רגע האחרון לפני קיום המצוה כדי שישתמש בו למצוה מממנו. אמנם מנין לו כ"ז, ועוד לא כ"ז, ודבריו טומומים.

²⁸ וק"ה סק"ב וברמ"ג סק"א.

²⁹ ריש רמ"ג.

³⁰ וכלשונו הג"א בספ"ק גריטין הנ"ל, דבמתנה אין דעת הנותן שיצא מכחו, משא"כ בחוב דעתו וכוונתו שהמקבל יזכה. וחז"ל יורדים לעמקי לב האדם בכל ענין וענין מה היה כוונתו כשאמר הולך.

³¹ וע"ע בש"ך סימן פ"ו.

לת"ת, ואמירת הולך לת"ת של המוסד לשליח היו הולך כזכי ככל הולך של חוב למלוה.³³

לכן נראה דכבר זכה הת"ת במעות צדקה אלו במשיכת השליח.³⁴ לכן צריך האב למסור המעות לבעלים שלהם שהוא הת"ת.³⁵

³³ ואף לפי דברי האבנ"ז לעיל דשאני ביה"מ מעני, וכשמוסר לגזבר ביה"מ עדיין יכול לשאל עליו, אי"ז שייך להכא. דהתם מיירי בשלא אמר הולך, אלא דדן לענין עצם המסירה אי זוכה הגזבר עבור ביה"מ או העניים, אבל כשאומר זכה, או כשאומר הולך במקום שדינו כאילו אמר זכה, ודאי דקנה הגזבר עבור ביה"מ, ולכן בנד"ד אף לאבנ"ז מאחר דאמר הולך לת"ת זכה השליח עבור הת"ת.
³⁴ ואף שהאב מוחזק בהם כעת ואילו היה בזה איזה מחלוקת היה יכול לומר קים לי, מ"מ נראה דאין כאן ספק.
³⁵ ואין לפקפק בזה ע"פ חידוש האחיזה דהיא דנמסר לשליח למסור לגזבר העניים דלא זכו העניים ויכול השליח לשנות לצדקה אחרת, כיון דדברי האחיזה מיירי כשלא אמר זכה (או הולך דהוי זכנה), ודבריו שייכים רק מדין זכיית הגזבר כיד עניים. אבל באמר הולך במקום דהוי כזכי, אף האחיזה יודה דאי"ז לשנות לצדקה אחרת, ואבאר שיחתי.

כשאר השליח מוסר הצדקה לעניים אלא לגבאי המחלקה לעניים אין השליח זוכה עבור העניים

הנה האחיזה (ח"ב סימן כ"ג ע"פ מחיל"א סימן א') חידש דהא דזוכה גזבר עבור עניים, היינו דוקא אם הגזבר עומד למסורו העניים בעצמו, אבל אם הגזבר קבלו בכדי להעבירו לגבאי צדקה והגבאי הוא שצריך לחלקו לעניים, אין הגזבר מתכוין לזכות עבור העניים אלא כונתו להיות שליח להעביר מעות ליד הגבאי, וממילא עדיין אין הצדקה של העניים והגזבר יכול לשנות לצדקה אחרת.

ומקור חידוש זה מירושלמי, (פ"ג דמגילה סוף הלכה א') מעשה בר' חיה בר בא אזל לחמץ (שם מקום) ונתנו לו פרוטות של צדקה לחלקם ליתומים ואלמנות, והוא חלקם לחכמים לת"ת. ודנה הגמ' אם צריך השתא להפריש ממון אחר תחתיהם הואיל ששינה מדעת הנודר אי"ז הגבאי מותר לשנות לצדקה אחרת. ומסיק הגמ' דמשגיג ליד הגבאי אי"ז לשנות, ומסביר המח"א בסימן א' דהטעם דר' חיה שינה לצדקה אחרת מפני שהוא לא היה אמור לחלקם מעצמו אלא למסורם לגבאים אחרים. והשתא, אי שרי לשנות בכה"ג לצדקה אחרת, ע"כ דלא זכו העניים הראשונים כשהגיע לגבאי הראשון, וע"ש באחיזה דר' חיים עוזר עצמו היה שליח במעות צדקה להעבירו לגבאים אחרים, שבזמנו היתה מגבית מיוחדת עבור כמה עיירות שנשרפו, ורח"ע היה אמור להעביר הספסוף הנגבית באזור לועד הנשרפים שהם מחלקים לעניים שבכל עיר ועיר כפי ראות עיניהם. ונתנו סכום הגון ורצה לשנותו ע"פ הסכמת הועד לעניי ירושלים שהיה שם רעב. ומצדד שלא זכו העניים בעיירות השרופות, דמה שנתקבץ בידו לא היה לשם אותם עניים רק לשלוח לגבאים.

וא"כ סד"א מאחר שמנהל הת"ת הוא כיד העני, דהרי אין המנהל כעני עצמו, אלא הוא המספק צרכי הת"ת, ומשלם המשכורות, החשמל, מים, שכירות וכדומה, וא"כ אולי לדעת האחיזה כל שהגיע לשליח למסור למנהל לא זכה המנהל עבור הת"ת, ויכול לשנות לצדקה אחרת כמו שעשה ר' חיה בר בא בירושלמי, וכמו שעשה רח"ע בעצמו. אמנם לענ"ד ז"א, דכל דברי האחיזה אמורים היכא דלא אמר הולך או זכה, ודין אם זכו העניים מדין עצם הנגבת המעות ליד הגזבר של העניים דהוא כיד העניים וזוכה עבורם במשיכתו. ובהו דאמר דמחזר האחיזה מילתא דמסתברא, דכשמיגיע ליד שליח שימסור לגבאי שהוא כיד העניים אי"ז כהגיע ליד העניים שיזכה עבורם, דאין השליח הוא יד העניים. אבל ודאי מודה האחיזה דאילו אמר הנדבן לשליח זכה עבור יד העני, ודאי דקנה עבור העני. וכן אמר אורח"ע רח"ע זכה עבור ועד הנשרפים, דזכו העניים. וה"ה בנד"ד דהולך כזכי, ואמר המוסד לשליח הולך למנהל, הוי כזכה למנהל דמיד זוכה הת"ת במשיכת השליח.

הטעם דשרי לשנות מצדקה לצדקה כנגד רצון הנדבן היכא דעדיין לא זכה העני

והנה מש"כ דיכול לשנות לצדקה אחרת צ"ב. דאפילו את"ל דעוד לא זכו העניים במעות צדקה דבעינן שיגיע המעות ליד הגזבר שיחלק לעניים עצמם, ואין השליח שימסור לגבאי נחשב כיד עניים, מ"מ איך השליח יכול לשנותו שלא כפי רצון הנודב, והרי הנודב אמר שרצה עני מסויים לקבל המעות, ואיך משנה מרצונו. למשל, בעובדא דירושלמי הנ"ל, אע"פ ד"ל דהאלמנות והיתומים לא זכו במעות, מ"מ איך ר' חיה בר בא נתן הצדקה לת"ת אם הנדבנים אמרו במפורש שהמעות מיועדים לאלמנות ויתומים. וכן אפילו את"ל דלא זכו העניים המקבלים מועד הנשרפים, מ"מ, איך ר' חיים עוזר צ"ל שינה מדעת התורמים ונתן לאשר ישר בעיניו, האם אין הגזבר צריך לקיים רצון התורמים.

ואפשר דכל המתנדב ונתן לגבאי, על דעת הגבאי מתנדב שאם יראה לגבאי לשנותו למצוה אחרת ישנו אותה. כלומר, במסירות המעות לשליח גם מוסר טובת ההנאה, שלמי שירצה לתת הצדקה יוכל לתת, ודוחק, ומצאתי דכע"ז כתב האחיזה שם ליישב קושית החכמ"א (בב"א בשער משפטי צדק סימן י"ב) על הש"ך י"ד רנ"ו סק"ז דפסק דאפילו בעניים ידועים רשאים הפרנסים לשנות לצורך עניים אחרים, והקשה החכמ"א דהגבאים הוי שלוחי העניים וכבר זכו העניים והוי גזל גמור לשנות. ותיירך דעל דעת הציבור התנדב, שאם יצטרכו הציבור לשנותו למצוה אחרת ישנו אותה. אלא האחיזה כ"כ כשנותן העיר ובהו הוא דיש מקום לומר דאיכא אומדנא דאין הנודב רוצה שיזכה העני מיד, רק טובת הציבור נגד עיניו, ומשו"ה לא זכו העניים. משא"כ בסתם שליח למסור לגבאי שאינו פרנס העיר, והשליח לא זכה בעד העניים, (כיון דצריך למסור לגבאי אחר כנ"ל), א"כ צ"ב באיזה רשות יכול לשנות מרצון הנודב.

ונראה לבאר עפ"מש"כ הש"ך בחו"מ רע"ו סק"ד, דהנה ברמ"א שם בס"ו פסק דאין הירושין יורשין טובת הנאה בעלמא דאינה ממון, (מקורו ממהר"ק קס"א אות ג'). ומבאר הש"ך דשטיטא דאם הוא ביד הירוש, דטובת הנאה היא שלו כמו שהיה אצל אביהם. אמנם כונת הרמ"א היא שאם הדבר תחת יד אחרים דאין הירוש יכול להוציא מידם וליתנו לאחרים, דאפילו האב בעצמו אי"ז להוציא מיד אחרים כיון דטובת הנאה אינה ממון. שמעתינן מהא, דזכות טובת הנאה למי למסור תלוי ביד המחזיק, וא"כ ה"ה בצדקה שנמסר ליד שליח, ואע"פ שאילו היה ביד הנודב יש לנודב טובת הנאה למי לתת הצדקה, השתא דהוא ביד אחר, כל עוד שלא זכה העני במשיכת השליח ואינו אלא מעות שהוקדשו לצדקה ביד השליח, אין דברי הנודב המייעדת לאן למסור הצדקה מחייב. כלומר, הכונת המעות לעני מסויים אינו אלא טובת הנאה, וטובת הנאה אינה ממון (כמו שהוכיח הש"ך בסימן ש"ג), וממילא השתא דהמעות צדקה ביד השליח, טובת הנאה היא של השליח. והיינו טעמא דהשליח יכול לשנות ולתת הצדקה למי שירצה, בין שהנודב צווח כעת לתתו לעני פלוני (כמש"כ הש"ך רע"ו סק"ד), בין שמעיקרא לפני שנמסר המעות לשליח אמר הנודב למסור לעני פלוני, דמ"מ אין לו בה כי אם טובת הנאה, וטובת הנאה שייכת למי שמחזיק במעות.